

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זעוקללה"ה

גליון ה'

[תשפ"ב]

שנה ל"ח

שיעור חורש"י פרשת היי שרה תשל"ז (ב)

ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האישה החוצה אל העין, ויהי כראות את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו וכשמעו את דברי רבקה אחותו לאמר בה דיבר אלי האישה ויבוא אל האישה והנה עומד על הגמלים על העין וגו' (בר, כט-ל).

באור החיים הקדוש דקדק בלשון הכתוב 'ושמו לבן', שהרי אמרו חז"ל (במדבר רבה י, ה) הרשעים קודמים לשמם, 'נבל שמו' (שמואל א' כה, כה), 'גלית שמו' (שם יז, ד), 'שבע בן בכרי שמו' (שמואל ב' כ, כא), אבל הצדיקים שמן קודמם, 'ושמו אלקנח', 'ושמו ישי' (שמואל א' יז, יב), 'ושמו בועז' (רוכת ב, א), 'ושמו מרדכי' (אסתר ב, ה), 'ושמו מנוח' (שופטים יג, ב), ואם כן למה נאמר כאן בלבן הרשע "ושמו לבן", והיה לו לומר "ולבן שמו" כדרך הכתוב אצל הרשעים.

ומבאר, כי כבר הקשו חז"ל (ילקוט סי' קמ, וכו"ה ברש"י כאן) על הנאמר כאן 'וירץ לבן' למה רץ ועל מה רץ, ותירצו שראה את הנזם, אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון, ע"כ. אמנם על כך קשה, שהיה הכתוב צריך להקדים תחילה 'ויהי כראות את הנזם', ואחר כך 'וירץ לבן', ולמה נאמר תחילה 'וירץ לבן' ואחר כך 'ויהי כראות את הנזם'.

אשר על כן כותב האור החיים הקדוש דבר פלא, שסיבת הדבר שרץ לבן אל אליעזר, לפי שחרה אפו על הנבלה שנעשה עם אחותו, שנודע לו שהגיע לכאן איזה איש זר שנתן עיניו באחותו הקטנה, הוא משוחח עמה ומבקש ממנה מים לשתות, ולא עוד אלא שהיא משדל אותה במתנות שונות, ומי שמע כזאת שאדם זר יבקש מילדה שתביא לו מים לשתות, וכן לא ייעשה, שהרי אמרו חכמים (קדושין ע; שו"ע אבהע"ז סימן כא, ה) אין משתמשין באשה ואפילו קטנה (ראה ספר המקנה קדושין שם; פנים יפות כאן פסוק מג). מכך חשד לבן הארמי שמדובר באיש מגונה ומכוער שבא לפתות את אחותו ולחלל אותה, ומיד לבש קנאה גדולה ורץ אל אליעזר כדי לנקום נקמת אחותו. על כן נאמר כאן "ושמו לבן", שזהו לשון הנאמר אצל צדיקים, כי אף שלבן היה רשע מכל מקום באותה שעה עשה מעשה של צדיקים, ואין הקב"ה מקפח שכר כל ברירה.

אולם מוסיף הכתוב, שאף שבתחילה חרה אפו של לבן באליעזר, מכל מקום, ויהי כראות את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו וכשמעו את דברי רבקה אחותו לאמר כה דיבר אלי האיש, דהיינו ששמע ממנה שח"ו לא התכוון להרע לה, אלא הוא שלוחו של אברהם אבינו למצוא לה זיווג הגון וכשר, ואף המתנות שנתן לה רמז לה בהם רמזים גדולים, כמו שכתב רש"י (פסוק כב) בקע, רמז לשקלי ישראל בקע לגולגולת, ושני צמידים, רמז לשני לוחות מצומדות, עשרה זהב משקלם, רמז לעשרת הדברות שבחן, ע"כ, אז שככה חמתו של לבן והכניס את אליעזר לתוך ביתו, עכד"ק של האור החיים הקדוש בתוספת נופך.

ועל פי דרכו יתכן לפרש עוד קצת באופן אחר, שגם אחרי שראה את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו ושמע את דבריה עדיין לא נח מזעפו, ולכן נאמר 'ויהי כראות את הנזם, ואמרו בגמרא (מגילה י'): שכל מקום שנאמר 'ויהי' אינו אלא לשון צער, ואף שמשקנת הגמרא שרק במקום שנאמר 'ויהי בימי' הוא לשון צער, מכל מקום במדרש (תנחומא שמיני, אות ט; רות רבה, פתיחתא ז) אמרו שכל 'ויהי' הוא לשון צער. ולדברינו הרי הוא כמבואר, שכשראה לבן את הנזם והצמידים שנתן לה האיש הזר שנשפל לאחותו הקטנה, מיד התמלא צער גדול וחמתו בערה בו, כי לא ייעשה בן במקומו להציע הצעת שידוך לילדה ברחוב העיר על ידי הענקת מתנות, ואם הפץ הוא באחותו היה לו לבוא אל בית אביה ולא לדבר עמהם ולא לנהוג מנהג הפקר. וכן אמרו במדרש (ילקוט שמעוני רמז קט) על פסוק זה 'ויהי כראות את הנזם', שהלך לבן להמית את אליעזר, וכשהרגיש אליעזר שמרוצתו לרעה הזכיר שם והעמיד הגמלים על העין באויר, ולכן נאמר בהמשך הפסוק 'והוא עומד על הגמלים על העין' דהיינו שהיה עומד באויר מעל העין, עיי"ש, הרי כדברינו שגם אחרי ששמע את דברי רבקה עדיין לא נחה דעתו של לבן וביקש להרע לאליעזר.

*

ממוצא הדברים למדנו על מידתם ואורחות חייהם של אנשי ארם נהריים ומשפחת בתואל, שאף שהיו גוים רשעים ועובדי עבודה זרה, מכל מקום מידה טובה אחת היתה בהם שלא פרצו את גדר המוסר והצניעות, והיו שמורים וגדורים מעיני פריצות, עד כדי כך שכאשר חשד לבן באליעזר בדבר כיעור מיד ביקש להורגו.

בזה יש לבאר מה שכתבו המפרשים דבר חידוש (רמב"ן לעיל כב, כ; פנים יפות שם) שלפי חשבון השנים נמצא שבשעה שילדה מלכה את בתואל היתה כבר זקנה ובאה בימים יותר משרה אמנו, שהרי למעלה בפרשת נח כתוב (יא, ט) ויקח אברם ונחזר להם נשים שם אשת אברם שרי ושם אשת נחזר מלכה בת חרן 'אבי מלכה ואבי יסכה', הרי שהזכיר את מלכה לפני שרה אחותה, ועל כל זאת נאמר בסוף פרשת וירא אחר פרשת העקידה (כב, כ-כד) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר

הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך וגו', והיינו שבאותה פרק כאשר ילדה שרה את יצחק נפקדה גם אחותה מלכה וילדה בנים הרבה בזקנותה (ראה שם במדרש שכל טוב; הרגום ינתן שם פסוק כ).

ולכאורה היה מקום לשאול על כך, מדוע מזכירים תמיד את גם פקידתה של שרה כנס גדול מחוץ לדרך הטבע שילדה בזקנותה, ואילו את גם פקידתה של מלכה אין מזכירים, אף שכאשר היא נפקדה היתה זקנה יותר משרה. ובפשטות יש לתרץ על פי מה שהקשו כזאת המפרשים (אכן עזרא בראשית מו, כג) לגבי יוכבד בת לוי שילדה בת מאה ושלושים שנה ולמה אין מזכירים פלא זה, ותירצו בספרים הקדושים (דברי אמת להרה"ק החוזה מלוברין, פרשת בא) שאחרי שכבר נפתח פתח הנס פעם אחת לשרה אמנו שתלד בזקנותה שוב אין חידוש גדול מה שחזר ונשנה הנס אצל יוכבד. כן יש לומר לגבי מלכה שכיון שילדה רק אחרי שרה אחותה ובוכותה לכן אין מזכירים פלא זה.

ובעיקר הדבר שסיכבו משמים שתלד מלכה את בתואל בזקנותה, אולי אפשר לומר על פי מה שהזכרנו למעלה מדברי הש"ך על התורה, שרבקה נולדה רק אחרי מיתת שרה כיון שנשמת שרה נכנסה ברבקה, והנה כתב רש"י על הכתוב (לעיל פסוק כב) ובתואל ילד את רבקה, כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא כשביל פסוק זה, ע"כ, נמצא שכל מה שילדה מלכה את בתואל היה כדי שבתואל יוליד את רבקה, ולכן בהכרח היתה מלכה צריכה להוליד את בתואל רק בזקנותה, כי בין כך ובין כך לא היה בתואל יכול להוליד את רבקה רק אחרי מיתת שרה שמתה בת קכ"ז שנה, והבן.

על כל פנים, למדנו שמלכה אמה של בתואל זכתה שנעשה עמה גם ופלא שילדה בהיותה זקנה ובאה בימים, ואף אם אין מזכירים מפורש את הנס, וכאמור שפתח הנס כבר נפתח אצל שרה, מכל מקום כיון שזכתה מלכה לנס גדול כזה בהכרח שגם היא היתה אשה כשרה, והיינו כדברינו למעלה שבארם נהריים וכביתו של לבן בן בתואל בן מלכה למרות שהיו עובדי עבודה זרה אבל היתה בהם מידה אחת טובה וחשובה, והיא מידת הצניעות, שבביתם התרחקו מן הכיעור ומן הדומה לו ושמרו את גדריו הצניעות, ובוכות זה זכתה מלכה לנס ללדת בזקנותה, וגם זכתה שכל זרע ישראל יצאו מצאצאיה.

*

לפיכך הזהיר והשביע אברהם אבינו את אליעזר (פסוקים ג-ד) אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני יצחק, ולכאורה צריך ביאור, כיון שרצה אברהם אבינו זיווג רק ממשפחתו מדוע לא לקח אשה ליצחק מבנות לוט או מבנות ישמעאל, כמו שבאמת

אמר אליעזר אל אחיה ואמה (פסוק מט) ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל, ופירש רש"י, על ימין, מבנות ישמעאל, על שמאל, מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם, ע"כ.

אלא מפרשה זו למדנו לימוד גדול, שכאשר אדם הולך לחפש שידוך לבנו, אף שלהינשא לבת תלמיד חכם הוא דבר גדול, אבל הדבר החשוב והעיקרי ביותר שצריך לברר הוא, על הצניעות של המיועדת ושל בני משפחתה, שבית הוריה הוא בית שמור וצנוע, בית שמחנכים את הבנות לאהוב את הצניעות בתוך הבית פנימה תחת כנפי האם, ולקיים הכתוב (תהלים מז, יד) כל כבודה בת מלך פנימה, שהבנות לא תבקשנה לצאת ולעבוד במשרדים, וכל שכן שאין מתחברות עם חברות לא טובות המשומטות בחוצות, אלא תהיינה 'עקרות הבית' היושבות בבתיהן בצניעות, אשר על כן נקראות הנשים 'בית יעקב' (רש"י שמות יב, ג) לרמזו שעיקר חובת האשה היא לשבת בביתה בצניעות ולא לטייל בחוצות. וכן דרשו חז"ל (ב"ר ת, יב) 'וכבשוה' וכבשה כתיב, האיש כובש אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצא לשוק סופה להכשל, ע"כ.

על כן, צריך כל אדם לדעת בעת שמברר על שידוך לבנו, שאם אכן שמוע ישמע שהבית של המיועדת הוא בית שמור וגדור בנדרי הצניעות, שהיא צנועה ושמורה, וגם אמה היא יראת ה' ומחנכת את בנותיה לצניעות שניהגו כדרך בנות ישראל הכשרות שממעטות מלצאת לחוץ, אוי יסכים לשידוך זה, גם אם היא לא בת תלמיד חכם ואביה נחשב כאיש פשוט חוטב עצים או שואב מים. מאידך, אם ישמע שהבית הוא בית שאין מקפידים שם על גדרי הצניעות והקדושה כראוי ח"ו, ואין צריך לומר אם הבית הוא בית של הפקר והוללות בתערובת אנשים ונשים רח"ל, והבנות הן יצאניות וחצופות, אוי גם אם הבת היא בת תלמיד חכם ובת גדולים, וגם אם חובש על ראשו שמריומל גדול, אין זה מעלה ומוריד מאומה, כי אין להסתכל כמה שלובש על הראש אלא מה שיש בתוך ראשו ובחדרי לבו, ומשידוך כזה יש לנוס מהרה כמו מפני אש אוכלה.

לזאת לא רצה אברהם איבנו בשום אופן לקחת אשה לבנו יצחק מבנות לוט, כיון שהן היו מפורסמות כבלתי צנועות, כמו שראינו מה עשו במערה, ובשום אופן לא יסכים לשידוך מבית שיש בו ריח של העדר צניעות. כן מבנות ישמעאל לא רצה לקחת, כי אף אם נאמר שישמעאל עשה תשובה (בבא בתרא מז:), מכל מקום ביתו היה בית של פריצת גדרי הצניעות, ועם בית כזה אסור להשתדך. אלא הוזהר את אליעזר שילך אל ארם נהריים ושם יקח את רבקה אחות לבן, כי למרות כל החסרונות של לבן הארמי, שהיה עובד לתרפים של עבודה זרה, והיה דובר שקרים ורמאי והחליף את משכורתו של יעקב מאה פעמים, מכל מקום לא יצא עליו לעז שהוא חשוד על הכיעור, וכמו שבאמת מצינו בסופו של דבר שכאשר ראה את

אליעזר מדבר עם רבקה קינא כנגדו קנאה גדולה, וכיון שהיה זה בית שמור וגדור כנגדרי הצניעות רצה אברהם אבינו שרק מבית זה יקחו אשה לבנו ליצחק.

*

עוד ענין שצריך לדעת בעת שמבררים על שידוך הוא דבר נורא שכתב בספר חסידים (סימן שעז) וז"ל, כל שיש לו לב טוב, ולוקח גיורת שיש לה לב טוב, וצנועים וגומלי חסדים, ונעימים במשא ומתן, מוטב להתחתן בזרעם מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם אלה המדות, לפי שהזרע של גר יהיו צדיקים וטובים, ע"כ. זהו חידוש גדול שצריכים לדעת כל העוסקים בשידוכים, הן לעצמם והן לאחרים, שאחד מהמידות העיקריים שצריך לברר בשידוך הוא "נעימים במשא ומתן", עדי כך שמוטב לקחת בת גיורת שיש במשפחה מידה זו, שהם ישרי דרך ונקיי כפים בממון, הן שלהם הוא הן ולאן שלהם הוא לאו, ולא לקחת מזרע ישראל כאשר ידוע שאבי המשפחה אין משאו ומתנו באמונה אלא כל מסחרו הוא בתחבולות של ערמה ובתעותעים של כחש וכזב.

בזה אפשר לתרץ את קושיית המדרש המובא למעלה, מדוע היה אליעזר עבד אברהם צריך לזמם את גמלי אדוניו שלא יאכלו מן הגזל, וכי לא היו גמליו כחמורו של רבי פנחס בן יאיר ורבי חנינא בן דוסא שלא אכלו מן הגזל. ולדברינו ייאמר, שרצה אברהם אבינו שמשפחת רבקה יאותו לתת אותה לאשה עבור יצחק, ואם יראו את גמליו שאינם זמומים והם לא ידעו שהוא במדריגה שאין גמליו אוכלים מהגזל, אם כן יחשדו אותו על הגזל ולא יסכימו להשתדך עמו כי אינו בגדר 'נעימים במשא ומתן', לכן ציזה על אליעזר לזמם את הגמלים למען יראו עד כמה הוא נזהר בממון הזולת, שהוא מחמיר שלא יאכלו הגמלים אפילו מעט עשבים בצדי הדרכים שמא יהיה בכך משום חשש גזל, וכשיראו זאת יסכימו לבוא עמו בקשרי שידוכים. גם יהיה בכך לימוד לאליעזר שיידע שעיקר מה שזכה אברהם אבינו למעלות הקדושה הוא מחמת שנוהר שלא לגעת בממון הזולת כלל, וכל ממון שאינו שלו היה נחשב אצלו כחתיכת בשר נבילה שחלילה לו לגעת בו.

*

שני ענינים אלו שיש לברר בשידוך, דהיינו מידת הצניעות ומידת משא ומתן באמונה, שניהם תלויים זה בזה, כי כשאדם שולח יד בממון שאינו שלו זה גורם פגם בבניו שעלולים לצאת לתרבות רעה ולירי העדר צניעות ח"ו (וראה אנרא דפרקא אות קכו), וכן מצינו אצל לוט, שלפי שלא היה נזהר בגזל והיו רועיו מרעים בשדות אחרים, זה הביא לידי כך שבנותיו עשו מה שעשו ונהגו מנהג פריצות.

זה הביאור כמה שמצינו שבתחילה הלך לוט עם אברהם, כמו שנאמר (לעיל יב, ד) וילך אברם כאשר דיבר אליו ה' וילך אתו לוט, ומשמע שהיה אז איש טוב וישר

שלא זוהי ידו מתוך ידו של אברהם, ואיך אירע כזאת שבגין מריבה קטנה שפרצה בין רועיו לרועי אברהם הרי שברגע אחד נהפך רוחו בקרבנו, והסיע עצמו מקדמונו של עולם ואמר אי אפשר לא באברם ולא באלקיו (רש"י שם פסוק יג), ועזב את אברהם ללכת לגור עם אנשי סדום הרעים והחטאים לה', ואם כי עדיין לא סר לגמרי מהדרך ושמר כמה מצוות, כגון שאפה מצות בפסח והכניס את האורחים לביתו, אבל עדיין הוא תמוה מה גרם לו לסור מהר מן הדרך. הוא כל כך נפל לטומאת סדום, עד שכאשר אנשי העיר נסבו על הבית לא היה בוש להציע להם בקול גדול לעשות מעשה נבלה וכיעור, באומרו (בראשית יט, ה) הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאה נא אתהן אליכם ועשו להן כטוב בעיניכם, ועל כך כבר אמרו במדרש (תנחומא וידא יב) כנוהג שבכולם אדם מוסר עצמו ליהרג על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהם, ע"כ.

אבן יתבאר, ששורש נפילתו של לוט היה מחמת חמדת הממון, ובאמת כל סיבת הליכתו עם אברהם היה רק מחמת אהבת הכצע, כי ראה שאברהם הוא כבר זקן בן שבעים וחמש שנה ושרה היא זקנה בת ששים וחמש שנה ואין להם יורש, ועל כן גמר אומר ללכת עמהם בכל אשר ילכו ולהיטלטל עמהם בכל הדרכים ואפילו לרדת למצרים, ובלבד שאחר אריכות ימיהם ושנותיהם יוכל לרשת את כל רכושם.

אולם כל זמן שבהילותו אחר הממון לא גרמה לו להיכשל בנזל ורק היה חומד לירש את אברהם, אז היה לוט יכול להישאר איש כשר, אבל כך היא דרכו של עולם שמי שחומד ממון סופו שבא לידי עושק וגזל, ואכן תיכף כאשר חמדת הממון גרמה ללוט להיכשל בנזל והיו רועיו מרעים בהמתם בשדות אחרים, באותה שעה נכנס בו רוח טומאה כארס של עכנאי להעבירו על דעתו ועל דעת קונו וכבר אמר 'אי אפשר לא באברם ולא באלקיו', הלך לגור בין רשעים וטמאים וסופו שהיה כאחד מהם ומוסר את בנותיו לעבירה, וכפי שביארנו שהנכשל בנזל הוא עלול לבוא לכל רעות שבכולם ואחריתו עדי אובד.

בבן יש לבאר לנכון מה שהביא הרשב"א (כתובות יט.) בשם התוספתא, שלשה דברים עומדים בפני פיקוח נפש, ואלו הן, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, רבי מאיר אומר אף הגזול, ע"כ. מעם הדבר שצריך למסור נפשו, אבל סובר רבי מאיר שמי שנכשל בנזל סופו שיצא מרעה אל רעה עד שיבוא לשלש עבירות חמורות הללו, ולכן כבר מעכשיו צריך למסור נפשו שלא לגזול. כן יבואר בזה מה שכתב בספר הישר (עיי"ש בשער השישי המדה י"ד; פלא יועץ ערך כיל) 'הכילי יהא בעיניך כעובד עבודה זרה', והכוונה שהקמצנות היא מידה רעה כל כך שסופה להביא לידי עבודה זרה, כי מרוב תאוות הבצע עלול לבוא לידי גזל, ומגזל יבוא לידי שבעות שוא, וכך יפול מדרחי אל דחי עד שעלול לעזוב לגמרי את דת ישראל ח"ו.

זהו שאמרה תורה שכן סורר ומורה נהרג על שם סופן, ואמרו חז"ל (סנהדרין עב.) וכי מפני שאכל זה תרמימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל, אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה, ימות זכאי ואל ימות חייב, ע"כ, וכבר הקשו המפרשים (מהרש"א שם בחידושי אגדות; ערך לנר, ועוד) שהרי גם אם בסופו של דבר ילסטם את הבריות, דהיינו שיהרוג אותם בשביל ממונם, יהיה אז עונשו רק במיתת סייף, ולמה הוא נענש עכשיו במיתת סקילה החמורה, ותירצו, שבאמת אין הכוונה רק שסופו ללסטם את הבריות, אלא שיבוא גם לעבירות חמורות יותר כגון חילול שבת ועבודה זרה שמיתתם מיתת סקילה, ולכן הוא כבר נהרג עכשיו בסקילה למען ימות זכאי ולא חייב.

*

נשוב לעניננו, שאברהם אבינו שלח לקחת אשה דווקא מארם נהריים משום שהם היו מצוינים במידת הצניעות ושמירת גדרי המוסר. ויש להוסיף, שדבר זה גם למדנו מעצם הדבר ששלחו ילדה קטנה בת שלש שנים לשאוב מים, שזהו דבר שלא שמענו מעולם שיטילו עבודה קשה כזו של שאיבת מים על ילדה קטנה וחסרת כח, אלא ההסבר בזה הוא, שעשו זאת רק מחמת גודל שמירתם על גדרי הצניעות, כי איש או בחור לא רצו לשלוח לשם, כיון שאין זה מדרך הצניעות שאיש יסתובב במקום שנערות עומדות אצל הבאר, כעין שמצינו (בבא בתרא נו:) ועוצם עיניו מראות ברע זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה (פירש רשב"ם, שצריכות לעמוד שם וחיפות לגלות שוק לעמוד בהר). מצד שני גם נערה בוגרת לא רצו משפחתה של בתואל לשלוח לשם, למען לא תתחבר לבנות העיר היוצאות לשוטט בחוצות, וגם אין זה מדרך צניעות שנערה בוגרת תסתובב בחוץ אצל הבאר כי עלולים בני אדם להיכשל בה, ובפרט בשעה זו של לפנות ערב שאפשר יותר לבוא לידי מכשול. לכן לא נותרה להם ברירה אלא לשלוח את רבקה הילדה הקטנה, שהיתה רק בת שלש שנים, ויש אומרים שבאותו היום ממש נעשית בת שלש ועדיין לא היתה ראויה לביאה (ראה שו"ת דברי יציב אבהע"ז סימן פג), ועליה לא חששו שייכשלו בה.

ומה יקר לפרשה בזה הכתוב, הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים, והיה הנערה אשר אומר אליה וגו', וכבר נזכר למעלה שבתורה נכתב 'הנער' והקרי הוא 'הנערה', ולדרכנו יבואר שלפיכך נכתב חסר ה' לרמזו שעדיין לא היתה נערה, כי נערה היא בת י"ב שנה ויום אחד (שו"ע יורה דעה רלד, א), ואילו היא היתה רק בת שלש שנים בלבד, וסימן זה עשה אליעזר, שלא לקחת מאותן משפחות ששלחו נערות מבוגרות לשאוב מים לפנות ערב, אלא אם יראה כי באה לשם ילדה קטנה מאד לשאוב מים מכך יבין כי בביתה שומרים על הצניעות ואין שולחים נערות גדולות לשאוב מים בחוצות, היא הראויה להיכנס לבית

אברהם. ועל כך הודה ואמר, ברוך ה' אלקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדוני אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני, פירוש שהזמין לו אשה צנועה ושמורה הראויה להיכנס לביתו של אברהם.

*

באלה הדברים נראה לפרש מה שאמרו במדרש (ב"ר נמ, יב) אמר רב הונא, בשעה שאדם הולך ליקח אשה ושמע קל כלביא מנבחים, הוא מצית מה אינון אמרין, לעת ערב לעת צאת השואבות, ע"כ. והוא ממש מדרש פליאה, וכבר נאמרו בזה הרבה ביאורים. ולדרכנו ייאמר, כי הנה הכלבים רומזים על חציפות ועזות מצח, כמו שנאמר (ישעיה נז, יא) והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, והנה גוי שאינו פרוץ בעריות אזי בטבעו אינו עז פנים ומחוצץ, הוא שומר על גדריו המוסר האנושיים ואינו מדבר דברי נבלה וחציפות, ואף אם הוא עושה איזה עבירה הוא עושה זאת בסתר ובאין רואה, אבל אלו שחשודים על הפריצות ועל העריות הם נמשלים ככלבים, כי מידתם הוא מידת החציפות ועזות מצח ומאנו להיכלם.

זהו שאמר רב הונא, שבשעה שאדם הולך ליקח אשה ורוצה לדעת סימן אם בשרה היא או לא, העיקר שבעיקרים הוא לברוק את מידת הצניעות שבה, ואם יראה כי ח"ו יש בה מידת הכלבים הנבחים בעזות מצח, והיא בכלל אותן חצופות שנאמר בהן 'לעת ערב לעת צאת השואבות', הכוונה על הנשים הפרוצות ההולכות לפנות ערב אצל הנהר ובאים שם כל מיני אנשים מגונים וגרועים לפרוץ גדריו הקדושה במצח נחושה בלי שום בושה וכלימה, אזי אם מציעים לו שידוך מאותן חצופות ידע ששידוך כזה אינו בעבורו ויברח מכך כמפני חרב.

*

עוד ענין למדנו בפרשה זו, דהנה כשנתכונן בהאי פרשתא נראה שלמרות שיצחק אבינו כבר היה בן ארבעים שנה באותה שעה, עם כל זאת לא עסק כלל במציאות זיווג, כמו שנראה מכל סדר הפרשה שיצחק לא עשה שום פעולה במציאת זיווג, אלא אברהם אביו שהיה אז זקן בן מאה וארבעים שנה עמד וטרח לשלוח את אליעזר לבקש אשה לבנו, ואילו יצחק היה עסוק בתורה ובתפילה ויצא לשוח בשדה ולהתפלל מנחה, ואז נשא עיניו וירא והנה גמלים באים ויספר לו העבד את כל הדברים האלה, ואז נגמר השידוך.

מלבד מה שלמדנו כאן על דרך היהודים היראים שהאב מתעסק במציאת הזיווג לבנו, ולא כדרך הגוים והרשעים שכל אחד מחפש לעצמו את זיווגו, הרי שיש כאן ענין נוסף, שיצחק היה עולה תמימה כולו קודש לה', והיה כולו דבוק בעבודת הבורא בדבקות עילאה עד שלא עלתה על דעתו שום מחשבה להינשא ולא זכר כי יש ענין של נישואין בעולם, על דרך שמצינו (יבמות סג:) בבן עזאי שאמר,

ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה. אולם אברהם אבינו ישב וראה כי השנים עוברות ובנו מתבגר והולך ועדיין אינו פונה דעתו כלל לחשוב על הקמת בית, ואין לו בעולמו מאומה מלבד עבודה הכורא בדבקות עצומה, על כן היה אברהם אבינו מוכרח בעצמו להשתדל למצוא זיווג ליצחק בנו.

בזה יש לפרש מה שכתב רש"י על הכתוב (פסוק א) ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, וז"ל, 'בכל' עולה בנימטריא 'בן', ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה, ע"כ, והוא תמוה, כי למה צריך הכתוב ללמדנו בדרך רמז ונימטריא שהיה לו לאברהם בן, והלא דבר זה ידוע ומפורסם כפי שמפורש למעלה (בראשית כא, א) וה' פקד את שרה וגו' ותלד שרה לאברהם בן לזקונו. אכן יתבאר, שבא רש"י ללמד כי הנה על אברהם אבינו למדנו שהיה פרוש לגמרי מכל העולם הזה ואף באשתו לא הסתכל מימיו, כמו שאמרו בגמרא (בבא בתרא מז.) על מה שאמר איוב (איוב לא, א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה, אמר רבא, עפרא לפומיה דאיוב, איהו באחריתא, אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל, דכתיב (בראשית יב, יא) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה, ע"כ, וכל שכן כאשר היה אברהם זקן ובא בימים שלגמרי היה מופשט מחיזו דהאי עלמא ולא היה לו שום שייכות לגשמיזות, כמו ששנינו (אבות ה, כא) בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם.

לזה בא הכתוב ללמדנו, ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל', בנימטריא 'בן', והרמז בזה, שיצחק אבינו גם בעומדו בתוקף גבורתו בן ארבעים שנה היה כולו דבוק בהקב"ה ולא היה לו שום שייכות לגשמיזות, באותה מידה שהיה אברהם אביו בזקנותו מנותק לגמרי מכל קשר לגשמיזות, וזה שכתב רש"י "ומאחר שהיה לו בן" דהיינו שהיה הבן בדומה לאביו, פרוש ומובדל לגמרי מן העוה"ז, וממילא לא פנה יצחק כלל לחשוב ולדבר על עניני נישואין, לכן "היה צריך להשיאו אשה" דהיינו שאברהם היה צריך להשתדל תחתיו למצוא לו זיווג הגון.

הנה בשבת הבעל"ט עומדים לברך החודש כסלו, וכל גזירת היוונים היתה לפגום את קדושתם של ישראל, כמו שאמרו (כתובות ג.) שגזרו כל בתולה הנישאת וכו', וכל מלחמת החשמונאים ביוונים היה בענין קדושת ישראל, כמו שמבואר באריכות במדרש חנוכה ובפייט לשבת חנוכה, כן יעורנו ה' אלקינו שיוכלו כל בני ישראל להתנהג בקדושה ובטהרה ולהיות שמורים מכל רע, והקב"ה יעורנו שנוכל ללכת בדרכי אבות, שעל כך אמרו חז"ל (הובא בישיבה משה פרשת עקב; וראה ב"ר עו, ד) כל ההולך בדרכי אבות אני מתקומם עליו בזכות אבות, ונוכה שהחודש הזה הבא עלינו לטובה יהיה חודש של טהרה וקדושה, בבחינת 'הנרות הללו קודש הם', ונוכה להתגבר על כל אויבי ה', וכל היועץ עלינו ועל כל עמך בית ישראל עצה שאינה טובה ומחשבה שאינה טובה תופר עצתו, והחודש הזה יהיה חודש של גאולה וישועה בגאולת עולם אמן.

בשולחן המהור ליל ש"ק פרישת חיי שרה תשל"ג

בתורה"ק (כה, מה) ואקוד ואשתחזה לה' ואברך את ה' אלקי אדוני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדוני לבנו.

יש לדייק למה אמר לקחת את בת אחי אדוני לבנו, שהרי כבר נאמר לעיל באריכות שעל כך נשלח.

ונראה בהקדם מאמר הכתוב לעיל (פסוק ה) ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם. כן אמר הכתוב (פסוק זט) ואומר אל אדוני אולי לא תלך האשה אחרי, וברש"י שם, אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מתדבק בברוך.

ועוד לאלקי מילין לפרש באופן אחר, כי הנה ישנם אנשים הסבורים שכל אחד יכול להתעמק באיצטלא דרבנן של מרביץ תורה ומוכיח לאחרים להגיד לעמו פשעם. אמנם לאמיתו של דבר לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ומגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב, ולא יועיל האדם להיטיב אחרים כל זמן שלא יטול קורה מבין עיניו ויקשוט עצמו תחילה וישוב אל ה' בשלימות, כי רק אז יוכל לגשת לעבודת הקודש של השבת לבם של ישראל לאביהם שבשמים.

כמו שכתב הרמב"ן במשפט החרם (בסוף שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, סימן רפה, ומוכח גם ברבינו ירוחם, נתיב יד חלק ב) על הכתוב (שמואל א' יד, מה) ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלקים עשה היום הזה ויפרו העם את יונתן ולא מת, שיהונתן שונג היה, והיה עליו עונש כשאר שונגים שבתורה, ועוד יותר, שהיה רואה העם שאין משים ידו לפיו, ולא שאל. ואביו לא היה סבור, ולא היה מאמין שהיה שונג, ורצה לחייבו מיתה. ואמרו העם, כיון שנעשה גם על ידו, הדבר ידוע שבשונג אירע לו, שאין הקב"ה עושה גם על ידי רשעים וכו' עיי"ש, וכן בפירושו על התורה (רמב"ן ויקרא כו, כט) גם כן כתב, כי בעבור שאירע גם על ידו ידוע כי בשונג עשה, וזה טעם אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל וכו' עיי"ש.

כי ישועה לכלל ישראל לא תוכל לבוא על ידי רשע. כן גם קודם שאדם מקיים מצוה צריך הוא לפשפש במעשיו ולשוב מעבירות שבידו, למען יהיה ראוי לקיים את המצוה ולא יזרע אל הקוצים ואל הדרדרים, כידוע מספרים הקדושים שהאריכו בזה, וקודם שרוצה לעשות איזה דבר למען כבוד שמים צריך להתפלל ולהפיל

תחינה שיהא זכאי וראוי לכך, ואל יאמין בעצמו ובצדקותיו, כמו שידוע מרבה"ק מלובלין זי"ע ועב"י שאמר בענוותנותו, שאף אם כל העולם כולו יהללוהו כצדיק, לא יאמין, כי יודע הוא מרת נפשו, ואפילו אם השי"ת יאמר לו שצדיק הוא, יאמין רק על אותו רגע בלבד ולא יותר, כי מי יודע שלא נפל מיד אחר כך מאגרא רמא לבידא עמוקתא, עכד"ק, ומי יאמר זכיתי לבי.

בזה יובן מעשה משה רבינו ע"ה, שאף שהקב"ה דיבר עמו ושלחו מצרימה להוציא את עמו ממצרים, השיב, מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' (שמות ג, יא), ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח (שם ה, יג) וכיוצא בזה, משום שמושה רעיא מהימנא עליו העידה התוה"ק (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ידע בעצמו שאע"פ שהקב"ה בכבודו ובעצמו דיבר עמו, מכל מקום מיד אח"כ בודאי יפול ממדרגותיו לדיוטא התחתונה וכנ"ל, ולזה אינו ראוי שהשי"ת יגלגל זכות על ידו, ואולי ברגע שנפסק הדיבור חשב שבודאי ברגע זה לא עבד את השי"ת כראוי לכבוד השם הגדול והנורא, ושוב אינו ראוי לשליחות, ולזה אמר תיכף מי אנכי כי אלך.

על פי זה גם יבואר תפילתו של רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כה:) שהיה מתפלל בכניסתו לבית המדרש שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי וכו', ולכאורה צריך ביאור שחשד בחבריו הקדושים שישמחו ח"ו בכשלונו, הלא זה בכלל מתכבד בקלון חבריו רח"ל, אלא שבענוות קדשו התפלל שמתירא שבעוונותיו יכשיל גם את זולתו בעבירה ועלולים הם לבוא לידי עבירה. זה היה דרך הבעש"ט הקדוש ותלמידיו הקדושים, שיבקש אדם על עצמו שיהיה ראוי לקיים מצוותיו ית"ש ושעוונותיו לא ידהוהו מגשת אל הקודש ח"ו.

כדבר הזה היה אצל אליעזר עבד אברהם, שכאשר ראה שאדונו שולח אותו להביא אשה ליצחק בנו, נתיירא מאד ובהוא פחדא הוה יתיב, שהרי כל שלשלת הקודש וכל ישראל תלויים בשליחות קדושה זו, וכי הוא זכאי וראוי לכך שתתגלגל על ידו זכות עצומה זו. אבל לאחר מכן כאשר נוכח לדעת כי חפץ ה' בידו הצליח למצוא זיווגו של יצחק, אזי החוה קידה וגם השתחוה, ויברך את ה' אלקי אדניו אברהם על ב' דברים, האחד על אשר הנחני בדרך אמת, כלומר כי עתה ראה שהשי"ת הנחהו בדרך אמת ואמר לעצמו אף שאיננו כלום אמנם רואה אני שכל ימי בדרך אמת הלכתי, שהרי זכיתי ונתגלגלה זכות על ידי למצוא מחברת הקודש ליצחק, ועוד השתחוה והודה על עצם השליחות שהצליח בשליחותו לקחת את בת אחי אדוני לבנו.

זה גם מה שאמר, ואומר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי, אלי כתיב, כנ"ל שחשש שאינו ראוי לשליחות זו, והבין.

תוכן הענינים:

- מדברי האור חיים הקדוש שלבן רץ אל אליעזר לנקום בו ולקנא קנאת ה' על שקירב דעתו אל אחותו, ומכאן למדנו על מידת הצניעות שהיתה במשפחת בתואל שהיו שומרים על גדרי הצניעות.
- אברהם אבינו ביקש לקחת אשה ליצחק דווקא ממשפחת בתואל לפי ששם היו נזהרים בצניעות, וזהו הדבר הראשון והעיקר שצריך לברר על בת ישראל בשידוך עד כמה היא והמשפחה שומרים על גדרי הצניעות.
- מדברי הספר חסידים מוטב להשתדך עם בני גרים שמשאם ומתנם באמונה ולא עם זרע ישראל שאין משאם ומתנם באמונה.
- דעת רבי מאיר שאיסור גזל הוא ביהרג ואל יעבור לפי שהחשוד על הגזל עלול לבוא לידי שלש עבירות חמורות שנאמר בהם יהרג ואל יעבור.
- סיבת קלקולו של לוט היה במה ששלח ידו בממון רעהו ורועיו רעו בשדות אחרים ומכך בא ליד כפירה בעיקר.
- ממידת צניעות של משפחת בתואל שלא רצו לשלוח נערה מבוגרת לשאוב מים בחצות ולכן שלחו רק את רבקה שהיתה ילדה קטנה.
- יצחק אבינו היה כולו דבוק בעבודת הבורא ולא פנה כלל לחשוב על נישואיו ולכן היה אברהם אבינו צריך להשתדל בעבורו למצוא את זיווגו.

לעילוי נשמת

הרבני החסיד מוה"ר חיים אלטער בהר"ר יחזקאל שרגא ז"ל לעפקאוויטש

גלב"ע כ"ח מרחשון תשע"ג לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י משפחתו הי"ו

לעילוי נשמת

הרבני החסיד מוה"ר משה בהר"ר חיים הלוי ז"ל שווארץ

גלב"ע כ"ט מרחשון תשע"ג לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י משפחתו הי"ו

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר מרדכי יהושע טעמלער הי"ו

לרגל שמחת נישואי בתו' שתחי'

עב"ג הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר משה שטיינמעטץ ני"ו

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר יקותיאל הכהן גליק הי"ו

לרגל שמחת הולדת הבן יהושע נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז

718.431.1055